

ה) בדין מספר חוטי תכלת וסדר הכריכות והקשירה

ראיתי בחוברת של אגודת פתיל תכלת פ' שלח שהוציאו כמה מאמרים בענין תכלת וכולם ראויים לשבח.

אולם מאמר אחד נראה להשיג עליו, וזה מה שכתב ידידי הרב שלמה טיטלבוים נ"י בענין מספר החוטים, שכתב שיש לעשות כהרמב"ם שחוט אחד תכלת וז' לבן, והוסיף לומר שמי שעושה כדעת הראב"ד שני חוטים תכלת וששה לבן פסול ועובר משום בל תוסיף לדעת הרמב"ם, וכל זה צע"ג ומופרכת מן הגמרא ומן הספרי ומן הרמב"ם עצמו, וביארנו שמי שעושה כדעת הראב"ד יוצא גם להרמב"ם, מצוות לבן ומצוות תכלת.

א) שיטת הרמב"ם ושיטת הראב"ד ושיטת התוספות

ב) הכסף משנה לא ידע כלל שיטת הראב"ד

ג) קושיה גדולה מסתימת הש"ס וראייה שגם להרמב"ם אם עשה כהראב"ד יוצא

ד) שיטת הרמב"ם בנוי על שיטתיה שציקר הכריכות בתכלת

ה) עוד בדברי תשובת הרמב"ם לחכמי לוניל והראייה מרב שמואל בן חפני גאון

ו) בדברי מלאך והמקובלים

ז) גמרא סנהדרין פח: בענין בל תוסיף

ח) דעת הרמב"ם בטלית שכל החוטים תכלת, וראייה ממנו שאין בל תוסיף כשהוסיף חוטי תכלת

ט) בגד שכולה תכלת אין עושים לבן שלה קלא אילן

י) דברי האור שמח בדעת הרמב"ם והצע"ג בדבריו

יא) סיכום

יב) להלכה כמו הראב"ד או כמו הרמב"ם (סיכום המקורות והכרעת הגר"א ועוד

יג) אם לעשות כמו הראב"ד או כמו התוספות (סיכום המקורות והכרעת הגר"א ועוד)

יד) בענין סדר הכריכות והקשרים

א) שיטת הרמב"ם ושיטת הראב"ד ושיטת התוספות

יש במספר חוטים ג' שיטות, הרמב"ם חוט אחד תכלת מתוך ח', הראב"ד ב' מתוך ח', התוס' ד' מתוך ח'. הנה הארכת בספרי 'חוט תכלת' על הנושא שרוב ראשונים ס"ל שלא כדעת הרמב"ם, והרמב"ם כמעט יחידאי, אולם גם לדעת הרמב"ם אם עושה כדעת הראב"ד יוצא.

וז"ל הרמב"ם פ"א הל' ו' ויהיה אחד משמנת החוטים חוט תכלת והשבעה לבן, השגת הראב"ד, א"א טעות הוא זה אלא השנים תכלת והששה לבן

ורצוני מקודם להזכיר כמה תמיהות בהמאמר הנ"ל

חדא שהוא מביא בעיקר ראייה להרמב"ם מן הספרי פ' שלח ופרשת כי תצא, ושם אדרבה כתוב מפורש בפ' שלח לך כמו הראב"ד ולא כהרמב"ם, ובפרשת כי תצא כתוב כמו התוספות, לפי גרסא שלנו, ולפי גרסת הגר"א גורס בפ' כי תצא כמו בפרשת שלח לך וזה כמו הראב"ד.

וז"ל הספרי שלח, מכמה גזילים אתה עושה, אין פחות משלושה דברי ב"ה, וב"ש אומרים שלשה של צמר ורביעית של תכלת והלכה כב"ש. ומבואר בפשטות דעת ב"ש שהלכה כמותם (ע' מנחות מ"א:) כדעת הראב"ד ששנים מתוך ח' דהיינו אחד שלם תכלת וג' שלמים לבנים.

וז"ל הספרי פ' כי תצא. גזילים תעשה לך. למה נאמר, לפי שנאמר ועשו להם ציצית שמע אני יעשה חוט אחד בפני עצמו ת"ל גזילים, כמה גזילים נעשים אין פחות מג' חוטים כדברי בית הלל וב"ש אומרים מד' חוטים של תכלת וד' חוטים של לבן של ד' ד' אצבעות והלכה כדברי ב"ש. בד"א בתחילה אבל שירה וגרדומיה כל שהוא. על ארבע, יצאו בעלי שלשה ובעלי ה' ובעלי ז'. ד"א גזילים תעשה לך זה לבן מנין לרבות את התכלת ת"ל ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת

ופשטות מרישא של הספרי כי תצא יוצא כדברי התוס' (לח. מא: ד"ה ב"ש, ובכורות לט: ורש"י ריש הפרק).

אולם תוס' בכורות לט: הקשו על זה. דלשון חוטים של ב"ה ושל ב"ש אין דומין. דבב"ה הכונה חוטים שלמין. ובב"ש הכונה חצי חוטים. ולא תירצו. ויש עוד להקשות דסיפא של הספרי ד"א גזילים וכו' מאי קמ"ל שיש מצות תכלת, זה כתוב בתורה, וכן קשה שבדברי ב"ה למדנו מן הפסוק שאין פחות מג' שגדיל היינו ג' אולם בדברי ב"ש לא כתוב דרוש, רק בסוף כתב ענין חוטים, ולא כתוב שם מספר והפסיק באמצע בדברים אחרים.

הנה הגר"א בספרי כי תצא גורס באופן שלא יסתרו שני הספרי אהדדי וג"כ לא קשה קושיית התוס' ושאר קושיות, שהוא גורס וז"ל: גזילים תעשה לך, למה נאמר, לפי שנאמר ועשו להם ציצית שומע אני יעשה חוט אחד בפני עצמו, ת"ל גזילים, כמה גזילים נעשים, אין פחות מג' חוטים של ג' אצבעות כדברי ב"ה, ובש"א בג' חוטים של לבן ורביעית של תכלת של ד' אצבעות. גזילים זה לבן, מנין לרבות רביעית של תכלת, ת"ל ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת. הלכה כדברי ב"ש עכ"ל.

וע"כ הולך ג"כ הספרי על דרך הראב"ד. ולא כתוס' ולא כהרמב"ם. ולפי גרסתו מיושבים כל הקושיות בספרי

עצמו וכן מן הספרי שלח, שהסיפא של הספרי העתיק אחרי דברי ב"ש וזה הדרש ללמדינו המקור בתורה למספר לבן שהוא ג' ותכלת אחד.

ועכ"פ כל דברי הספרי הולכים לפי הראב"ד ולא לפי הרמב"ם, וא"כ איך אפשר לפסוק כמו הספרי ומתוך כך לומר שמי שעושה כמו הספרי עובר על בל תוסיף.

וכשיטה זו של ב' מתוך ח' כתבו ג"כ הראב"ד והערוך בשם רבינו חננאל, וכן הסמ"ג בדיעה אחת.

ערוך ערך תכלת בשם רבינו חננאל, וז"ל פירוש שיש בה ו' חוטין של צמר לבן וב' חוטין של צמר הצבועין בתכלת ואחד מאותן שנים הוא שכורך על הז'.

וז"ל הראב"ד בהלכות קטנות, רוב המפרשים אומרים שחציין הן חוטי לבן וחציין חוטי תכלת, ורבינו משה אומר שהשבעה הן חוטי לבן והאחד חוט תכלת, ולא נראה, שהשבעה הן חוטי לבן והשנים חוטי תכלת כמבואר בקונטרס הראיית, וכן מבואר בספרי.

וכן ס"ל לחכמי לונגל שצריך ב' חוטין מתוך ח', חכמי לונגל ששאלו להרמב"ם בתשובה רפ"ו (יש ספרים שהוא ס' כא) וז"ל בהל' ציצית פרק ראשון כתוב כיצד עושים ציצית מתחיל מזוית של טלית וכו' עד ויהיה אחד מח' חוטין חוט תכלת והשבעה לבן, לא ידענו מה הוא ואיך אפשר, אלא השנים תכלת והשבעה לבן.

וז"ל הסמ"ג דף קח, א"ר פפא הלכתא ארבע בתוך שלוש משולשת ארבע פירוש חוטין נותנים בכנף בתוך שלוש אצבעות שתיים של לבן ושתיים של תכלת או ג' של לבן ואחת של תכלת כדכתיב ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת ומבואר שלא כהרמב"ם. וכן הוא בברטנורא ריש התכלת, וז"ל המאירי יבמות ה: כמו שידוע בזמן התכלת שאחד מן הארבעה היה תכלת והוא ארוך מכלם עד שכשהם נכפלין היו שנים תכלת וששה לבן.

(ב) הכסף משנה לא ידע כלל שיטת הראב"ד

הנה בכ"מ הל' ו' ובב"י ס' י"א היה לו גירסא מוטעית בראב"ד שנים של תכלת ושנים של לבן (ע' רמב"ם פרנקל) ומשום זה כתב שהראב"ד כמו תוס' (ריש התכלת) שס"ל שנים שלמים לבן ושנים שלמים תכלת, ולא היה לו כלל גירסא שלנו בראב"ד שנים של תכלת וששה של לבן, ומשום זה שלא ידע כלל שיש שיטת הראב"ד, שחוט שלם של תכלת, הכניס גם בספרי וגם בסמ"ג (ע' ב"י) כדעת הרמב"ם, ומשום זה פרש מה שכתב הסמ"ג אחת של תכלת היינו מקצתו של תכלת.

אולם כבר נתברר בכל הגרסאות ובכל האחרונים בגרסת הראב"ד ששנים תכלת וששה של לבן, וכן מוכרח, שאילו כמו שגורס הב"י שהראב"ד כמו התוס', א"כ היה להראב"ד להתבטא ארבע של תכלת וארבע של לבן דהיינו בחצי חוטיים, ולא לכתוב שנים של תכלת ושנים של לבן שהם חוטים שלמים, שהרי הוא משיג על הרמב"ם שהתבטא בחצי חוטיים, אלא ודאי עיקר הגרסא כמו שכתוב בכל הגרסאות שנים של תכלת וששה של לבן, וכן הוא ברבנו בחיי סוף שלח בשם י"א (ורק שם יש ט"ס שכתוב בדעה הראשונה שחוט אחד מתוך שמונה תכלת בשם הרמב"ן ואינו אלא הרמב"ם, כי כל הנוסח שם הוא לשון הרמב"ם וכבר העיר בזה ברמב"ם פרנקל על הדף בציונים הל' ז').

ובעיקבות הב"י שלא ידע דעת הראב"ד הלך גם התוס' יו"ט ריש התכלת, והכניס זה גם בדעת הרע"ב וזה גרם להרבה טעויות, שאלו סיבבו הספרי והסמ"ג וממילא גם הרע"ב שהעתיק הסמ"ג, כדעת הרמב"ם אבל האמת שלשון הספרי וכו' כדעת הראב"ד, רק כל זמן שלא יודעים דעת הראב"ד דוחקים הכל כהרמב"ם.

(ג) קושיה גדולה מסתימת הש"ס וראייה שגם להרמב"ם אם עשה כהראב"ד יוצא

הנה צריך לדעת ששיטת הרמב"ם לצבוע חצי חוט, הוא דבר חריג, ואילו היה בזה קפידה לעשות דוקא כך, היה צריך הגמרא לומר דבר זה, שהרי כל דבר חריג צריך להיות כתוב, וכמו שהגמרא במנחות מב: כתב כל דיני צביעת תכלת, ומזהירין שם על ענין של טעימה פסולה, וצריך לצבוע לשמה, כי זה דבר חידוש וצריך להזהיר על זה, ואיך לא הזהירו שצריך לצבוע דוקא חצי חוט ולא חוט שלם, וכ"ש אם עוברים על בל תוסיף אם צובעים כל החוט, איך הגמרא שותקת מזה ואיך לא הוזכר דבר כזה לא בכל הש"ס ולא בספרי

ואין שום אפשרות לתרץ זה, אפילו בדוחק, רק אם אומרים שגם להרמב"ם כשר אם עושים חוט שלם, כדעת הראב"ד, רק שס"ל להרמב"ם שסגי בחצי חוט, כיון שס"ל שעיקר מטרת התכלת בשביל הכריכות, ובזה ס"ל שמספיק חצי חוט. וכן הרמב"ם לא הזכיר שאם עשה יותר מחצי חוט פסול, וזה כמו שממשיך שם בהל' ז' בענין הכריכות שמתחיל בלבן וממשיך בתכלת ובזה מפורש בגמרא לח. שאם התחיל בתכלת כשר, והיינו כפירוש השיטה מקובצת על הדף אות ג' שמתחיל בכריכה, והרמב"ם לא מפרש כרש"י שצריך להשחיל הלבן לפני התכלת שהרי לא הביא דין זה בשום מקום אלא שמפרש כהשיטה, (וכ"כ בחז"א ס' ג' ס"ק י"א ד"ה ואמנם), וא"כ כמו ששם כתב הרמב"ם לא דברים לעיכובא, ה"ה הדין של חוט אחד תכלת מתוך ח' חוטין

הנה כדי שלא יהא קשה להרמב"ם מן הספרי, ע' בזה בנצי"ב, בעמק הנצי"ב על הספרי, שעשה פילפול גדול מזה, שדעת רב בגמרא חולק על הספרי ונבאר דבריו ז"ל

דיש להוסיף ראייה להראב"ד מן הגמ' (עירובין דף צו.) א"ר אלעזר המוציא תכלת בשוק לשונות פסולין חוטין

כשרים מאי שנה לשונות דאמר אדעתיה דגלימא צבעינהו. חוטין נמי נימא אדעתיה דגלימא טוינהו. כשזורין. שזורין נמי נימא אדעתיה דשיפתא דגלימא עייפינהו, במופסקין. דכולהו האי ודאי לא טריח. ע"כ.

הנה לפי הרמב"ם דס"ל דחצי חוט של תכלת וחצי של לבן וכתב בתשו' לחכמי לונל הובא בכ"מ פ"א הל' ז' יש לטוות חוט אחד מקצתו תכלת ומקצתו לבן וכופלו ושזורו עד שיהיה ז' חוטין לבן ואחד תכלת. שנאמר פתיל תכלת פתיל אחד ולא שנים ע"כ.

וא"כ אם כבר הוא חוט. הוא חצי לבן וחצי תכלת וא"כ מאי שואל הגמ' מאי שנה לשונות דאמר אדעתיה דגלימא צבעינהו חוטין נמי נימא אדעתיה דגלימא טוינהו הנה אם חצי תכלת וחצי לבן זהו מילתא דתמיה לגלימא ויותר תמיה מתירוצ' הגמ' דפסיקא. וא"כ מאי שואל הגמ', הרי ודאי של מצוה.

וזה אחד מקושית הנצי"ב (על הספרי שלח (דף סד.)) ותירץ שם דרך פילפול שדינו של הרמב"ם תלוי בפלוגתא רב ורבה בר בר חנה במנחות דף לט: ורב ס"ל כהרמב"ם דחצי חוט, ורבה בר בר חנה ס"ל כהראב"ד דחוט שלם,

הוא מסביר זה, שרבה בב"ח ס"ל שמנין חוטין כמו שלמד הספרי שגדיל היינו ג', וחוט התכלת אינו מן המנין, וממילא צריך כל חוט הרביעי של תכלת, ורב ס"ל שמנין למדים מגדיל ב' גדילים ד', כמבואר בגמרא, וממילא חוט תכלת מן המנין, וכיון שס"ל להרמב"ם שעיקר התכלת כדי לכרוך, סגי בחצי חוט לכרוך, ומיישב בזה קושית התוספות לט: ד"ב וההוא גדיל למנינא, שהקשו לדעת רבה בב"ח מאיפה למידים מנין החוטין, כיון שאין לו הדרש של גדיל גדילים, ונשארו בקושיה, ומתירץ הנצי"ב שרבה בב"ח ס"ל כדעת הספרי שגדיל היינו שלשה ואח"כ צריך להוסיף אחד לתכלת.

ובזה מיישב גם הגמ' בעירובין דשם מקשינן אליבא דרבה בב"ח, אולם לרב ל"ק וממילא עושים חצי חוט לבן וחצי תכלת.

ואולם קשה מאוד, אילו יש מחלוקת לדינא בין רב לרבה בר בר חנה במספר החוטים, א"כ בההוא גברא (לט:): שהלך בטלית שכולה תכלת ובציצית סגורים עד הסוף ופליגא רב ורבה"ח אי עשה טוב או לא, למה חלקו רק בנושא של סגירה, הרי היה לו איזי מספר של חוטי תכלת, והיו צריכים ג"כ לחלוק אם זה בסדר או לא, ועכ"פ הגמ' היה ראוי להזכיר שיש כאן עוד מחלוקת במספר החוטים, ומשמע שאין מחלוקת בזה. וכן א"כ לא היה הרמב"ם צריך להביא הגמ' עירובין להלכה. והרי הוא פסק כן להלכה. בפרק ב' הל' ז'.

ויותר קשה, שאם תאמר שיש עוד מחלוקת בין רב לרבה אם צריך חוט שלם או חצי חוט, א"כ בודאי בציצית שלהם גופא עשה רב חצי חוט ורבה עשה חוט שלם, א"כ למה נתעורר רב לומר יאי גלימא ולא יאי תכלת רק עכשיו כשראה בן אדם המוזר שלא עשה ענף, היה לו לטעון תמיד על הציצית של רבה גופא שהלך בחוט שלם, ולומר לו שציצית שלך פסולים או שאתה עובר על בל תוסיף.

אולם טענה זו רק מי שבא לטעון דלהרמב"ם לא קיים מצות ציצית בשלימות כשעשה חוט שלם אבל באמת שגם להרמב"ם עשה כדין כשעשה חוט שלם א"כ קושיה זו לא קשה, וא"כ מוכרח שהרמב"ם מודה שאם עשה חוט אחד שלם שכשר.

אולם הגמרא בערובין אפשר ליישב לדעת הרמב"ם, דחוט של תכלת אפשר לקשור לחוט של לבן. וכמו שכתב המ"א ריש ס' ט"ו ובט"ז ס' י"ב ס"ק ג', שאפשר לקשור שני חוטין אהדדי, והאי תשובת הרמב"ם דבשעת טויה עושה חצי תכלת וחצי לבן הוא רק לכתחילה, וא"כ אפשר לומר שהגמרא בעירובין הולך גם לפני רב,

ומאידך המחלוקת בין רבה לרב, כדי ליישב דעת רבה מאיפה למד מספר חוטין, מוכרחים לומר שרבה ס"ל כהספרי שגדיל הוא ג' ומוסיפים תכלת וא"כ עכ"פ רבה ס"ל כהראב"ד. וממילא נשארת הראיה דלעיל שמוכרחים לומר שגם לרב כשר כשעשה כדעת הראב"ד, שהרי לא עירער רב על הציצית של רבה רק עירער על האדם המוזר שלא עשה ענף, וכנ"ל.

ולפי מה שכתבנו שגם הרמב"ם מודה שיכול לעשות חוט שלם של תכלת רק דסגי בחצי חוט. וא"כ מיושב היטב הגמרא ערובין דמצא כולו תכלת. עושה חוט שלם של תכלת. וממילא הגמרא שם הולך גם לפי רב.

אולם כל שיטה זו של הרמב"ם דוחק גדול. ובאמת חכמי לונל שאלו להרמב"ם זה וז"ל בתשובה רפ"ו בהל' ציצית פרק ראשון כתוב כיצד עושים ציצית מתחיל מזוית של טלית וכו' עד ויהיה אחד מח' חוטין חוט תכלת והשבעה לבן, לא ידענו מה הוא ואיך אפשר אלא השנים תכלת והששה לבן, וכן לשון הספרי מורה כהראב"ד דהרביעי כולו של תכלת. שהרי למידים ג' חוטי לבן מלשון גדיל דהיינו כמו קלעה שהוא ג'. (ע"ע בשאילתות שלח) ולא למדנו יותר לבן. ומהיכא תיתי ד' שלימים שיש ברביעי חצי לבן.

ואף שאפשר לתרץ, שלפי הגמ' (מנחות לט:): דדרשינן גדיל גדילים ד', וא"כ למידים מקודם ד' חוטין, ואח"כ יש פסוק פתיל תכלת, וזה רק חצי חוט, כיון שס"ל שעיקרו בשביל הכריכות, והגמ' חולק על דרש הספרי וממילא חולק ג"כ לדינא, מ"מ הרי אפשר גם להדרש הגמ' דגדיל ב' גדילים ד' לפרש הפסוק פתיל תכלת על חוט שלם, אף אם עיקרו בשביל הכריכות, וא"כ לא מצאנו פלוגתא לדינא בין הספרי והגמ' אף דפליגא בהילפותא

וכן סתימת הגמ' מ"א: כמה חוטין הוא נותן, בה"א ג' ובש"א ד', משמע שכשמדברים על חוט, מדברים על חוט

שלם, וא"כ ג"כ החוט של תכלת שהוזכר בתורה ובכל מקום במדרשים זוהר וכו', שהוזכר חוט אחד, איירי בחוט שלם, זה סתימת הדברים, ואילו היה דבר יוצא מן הכלל, היה צריך להיות דבר זה כתוב, א"ו שאין כאן דבר יוצא מן הכלל. על כן נראה עיקר מסוגית הגמ' עירובין ומן הספרי כדעת הראב"ד.

(ד) שיטת הרמב"ם בנוי על שיטתיה שעיקר הכריכות בתכלת

ויש להוסיף, שכל המושג של חצי חוט תלוי הרמב"ם לשיטתיה שעיקר הכריכה של תכלת, וכמו שכתב בתחילת ה' ציצית שיש שני סוגי מטרות, הלבן לענף והתכלת לכריכה, ורק כריכה ראשונה של לבן מדין הכנף מין כנף, וכן כתבו כל המחברים המתרצים את הרמב"ם, וכן משמע מלשון תשובתו לחכמי לונל, שהובא בכ"מ, שזה ענין של חצי חוט, משום שכל מצוות תכלת הוא רק הכריכה, אבל בזה כבר הרבה ראשונים חולקים וס"ל שעיקר הכריכה משניהם, דעת התוס' לט. ד"ה לא יפחות ורא"ש ה' ציצית ס' ט"ו, רב עמרם גאון ע' לקמן, רב נטרונאי גאון, ולכל השיטות האלה, מטרת תכלת ולבן שוין שזה לענף ולכריכה וזה לענף ולכריכה, וממילא אין מקום לומר חצי חוט כיון שבין התכלת ובין הלבן הוא לכריכה וגם לענף, וממילא כמו שהלבן הוא בחוטין שלימים כן התכלת

וז"ל תשובת רב עמרם גאון בגאוניקא עמוד 330 וז"ל (תשובה 3) ושאלת מהו הפוחת לא יפחות מז' והמוסיף לא יוסיף על י"ג, כשהיה התכלת ביד ישראל כך היו מטילין לאותו שליש גדיל. חוליא אחת של ציצית לבנה וחוליא אחת של תכלת, וכמה שיעורה, כי דקאמ' אמ' רב חונא בר יהודה אמ' רב ששת אמ' רב ירמיה בר אבה אמר רב תכלת שכרך רובה כשרה ואפילו לא כרך בה אילא חוליה אחת כשרה, וכמה שיעור חוליה תניא רבי אומר כדי שיכרך וישנה וישלש, והני חוליות דקאמר' תאנא הפוחת לא יפחות משבע חוליות והמוסיף לא יוסיף על י"ג חוליות וכ', וכאיצד סודרן. כשהו מתחיל מתחיל בלבן וכשהו מסיים מסיים בלבן וכך היה גודיל. לאחר קשר התחתון חוליה אחת של לבן ועליה של תכלת וחוליה של לבן ועליה חוליה של תכלת ועליה חוליה של לבן ועליה של תכלת ועליה של לבן וקושר קשר עליון וזה הוא לא יפחות משבע ואם רצה להוסיף עד י"ג מוסיף כסדר הזה עכ"ל. (וכ"כ בתשי' הגאונים שערי תשובה קנ"ט בשם שר שלום גאון)

וכך דעת רב נטרונאי גאון שהובא בראב"ד ה' ז' בענין הכריכות, שאין עדיפות בכריכות תכלת על הלבן, וא"כ כל אלו לא ס"ל כהרמב"ם גם בענין חצי חוט.

(אולם אלו שסוברים כדעת הרמב"ם בענין שכורכים בעיקר תכלת, אין ראיה שס"ל ג"כ כהרמב"ם שסגי בחצי חוט תכלת, שהרי דעת הערוך ערך תכלת בשם רבינו חננאל שכורכים בעיקר בתכלת וס"ל שצריך שנים מתוך ח', הובא לשונו לעיל.)

(הג"ה, שיטה זו שהכריכות הם בין מן התכלת ובין מן הלבן לאורך כל הדרך, יש לו מקור נאמן בגמרא לח. לפירוש השיטה מקובצת אות ג', ששם נאמר מצוה להקדים לבן לתכלת ואם הקדים תכלת ללבן יצא, ומפרש השיטה שמצוה להקדים חוליא של לבן לשל תכלת כמו שכתוב שם לט. הכנף מין כנף ואם הקדים חוליא של תכלת לפני לבן יצא, ומשמע שאם עבר ועשה הכריכה הראשונה תכלת יש לו עדיין לעשות כריכה לבן, (שיטת רש"י שיש להקדים לתחוב הלבן לפני התכלת צ"ע כמו שהקשה השיטה, שאין זה דבר הניכר)

והנה בשלמה לפי רע"ג שבענין כריכות של לבן יש שני דינים, אחד, שצריך כל חוליא שניה של לבן, שני, שצריך להתחיל בשל לבן מדין הכנף מין כנף, אז כשהתחיל בתכלת, ועבר על דין הכנף מין כנף, עדיין צריך לעשות אח"כ חוליא לבן מדין הראשון, אבל לפי הרמב"ם, שעיקר הכריכות הם של תכלת, ורק מדין הכנף מין כנף צריך להתחיל כריכה ראשונה של לבן ומכאן זה גם האחרונה מדין מעלין בקודש, אבל חוץ מזה אין עוד כריכות לבן, א"כ כשעבר ולא עשה כריכה ראשונה של לבן אין עוד מקום לעשות לבן,

וכן בהמשך הגמרא לח: תכלת אינו מעכב את הלבן, ומפרשין בהוה אמינה דאיירי בטלית כולה תכלת, ואז ס"ד שהכנף מין כנף הכוונה שיש להקדים חוליא או כריכה של תכלת לשל לבן, ומשמע מלשון הגמרא שרק להקדים אבל אח"כ עושה כריכה או חוליא של לבן, ועכשיו בשלמה לפי רע"ג שגם בלי דין הכנף מין כנף יש לעשות חוליות של לבן, אז כאן בטלית שכולה התכלת אחר שעשה חוליא תכלת מדין הכנף מין כנף, יש לעשות של לבן, אבל לפי הרמב"ם שכריכה של לבן הוא רק מדין הכנף מין כנף, ממילא כאן שטלית שכולה תכלת שס"ד שיש להתחיל בתכלת, וא"כ אין עוד מקום לעשות אח"כ של לבן, וזה ראיה חזקה לדעת רע"ג שחוץ מדין הכנף מין כנף יש עוד צורך לחוליות של לבן (ואף שהוה אמינה זו לא נשאר והכנף מין כנף הוא תמיד של לבן אף בבגד שכולה תכלת, אין בנושא שלנו חזרה במסקנת הגמרא)

וכן מן הגמרא לט. כשהוא מתחיל, מתחיל בלבן, לגירסא דידן שהוא גרסת הגאונים, דמשמע שגם בלי להתחיל בלבן יש דין של להתחיל והיינו שממשיך לשנות הצבע ולהרמב"ם יש גרסת הרי"ף בלשון 'מתחיל בלבן' ולא בלשון 'כשהוא מתחיל מתחיל בלבן', ואז אין ראיה מזה שמחליף תמיד וגם אין ראיה להיפוך, ואכמ"ל. ע"כ (הג"ה)

וכן כל הראשונים שס"ל כתוס' שני חוטים שלמים, לדבריהם ג"כ אין מקום לחצי חוט, וכולם ס"ל שיסוד של תכלת הוא לא רק לכריכה כדעת הרמב"ם אלא צריך בשביל עצם השלמת מספר החוטים, ואף שכתבנו אות י"ב שלא קיי"ל כותיה כמבואר בספרי, מ"מ כלפי נקודה זו שאין מקום לחצי חוט אפשר לצרפם,

(ה) עוד בדברי תשובת הרמב"ם לחכמי לונל והראייה מרב שמואל בן חפני גאון

וז"ל בתשובתו לחכמי לונל ס' רפ"ו (יש ספרים ס' כ"א) שהובא בכ"מ יש לטוות חוט אחד מקצתו תכלת ומקצתו לבן ויש לו להכניס כל חוט וחוט בפני עצמו וכופלו ושזרו עד שיהיו ז' חוטין לבן ואחד תכלת שנאמר פתיל תכלת אחד ולא שנים, עכ"ל ויש לעיין איך זה משמעות הלשון אחד ולא שנים שבא למעט חוט שלם, הרי בכל מקום נקרא חוט ג"כ כשהוא שלם כמו (מא:) במחלוקת ב"ש וב"ה ג' או ד' חוטין היינו שלמים.

והרמב"ם שם כתב שכך כתב רב שמואל בן חפני גאון, ונעתיק כאן לשון רב שמואל בן חפני בהל' ציצית (כל החיבור נמצא בספר כליל תכלת מהרב אליהו טבגר) וז"ל וראוי להיות אחד מן החוטים התלויים ארוך יותר כדי לכרוך בו עליהם כמו שאבאר (לט). יתיב רבה וקאמר משמיה דרב חוט של כרך עולה לה מן המנין וכו' אמר רבב"ח סח לי רב יאשיה דמן אושא חוט של כרך עולה לה מן המנין, וחוט שאמרנו שהוא ארוך יותר, יהיה תכלת בזמן שהתכלת מצוי.

הנה הרמב"ם הבין בדבריו שרק חצי החוט הוא של תכלת, אולם אפשר לפרש דבריו שהחוט שכורך בה עם כל ההמשך שהוא אותו חוט הוא של תכלת. (ויתכן שהראייה של הרמב"ם הוא רק בענין שעיקר הכריכות של תכלת ולא לענין שצבוע חצי חוט ע' בזה התשובה שהובא בכ"מ הל' ח')

(ו) בדברי מלאך והמקובלים

וע' במגיד מישרים פ' קורח שכתב כהרמב"ם, אולם כיון שלמד מפי מלאך אנו מצווים שלא להתחשב עם זה שתורה לאו בשמים היא. (פעם שמעתי בשם החז"א שהמגיד של הב"י הוא ג"כ הב"י, והכוונה שהוא לא ידע בחלקי ההלכות יותר מן הב"י עצמו וממילא כיון שהב"י עצמו לא ידע הראב"ד כמו שכתבנו לעיל אות ב', גם המגיד לא ידע, אולם שמועה זו היא לא לעיכובא)

וע' ברבינו חיים ויטל בספר המצות שכתב כהרמב"ם, אולם גם הוא מסתבר שהיה לו הגרסא בראב"ד כמו הב"י כי היו באותו דור ובאותו עיר ולא עדיף מן הב"י, וכל מה שאפשר ללמוד ממנו הוא שלא לעשות כהתוס', אבל א"א ללמוד ממנו שלא כהראב"ד כיון שלא ידע הראב"ד. ובספר פתיל תכלת מהאדמור מרדזין עמוד ק"מ בשם כתבי הגר"א על הזוהר הביא סתירות בזה. שבספרא דצניעותא (פ"ה) כתב כהרמב"ם וביהל אור פרשת פנחס בזוהר דף רכ"ח: פסק כהראב"ד, אבל כיון שבפירוש הספרי שהוא יותר ענין הלכה כתב כהראב"ד, כך העיקר. וכן ביהל אור פנחס כתב מפורש שהעיקר כהראב"ד, והוסיף שם שכך כתוב בספרי, ומחק מילה בזוהר כדי שבזוהר ידבר על ענין חוטין לפי דעת הראב"ד ולא בענין החוליות, ומבואר לפי גרסתו שתכלת הוא רביעית של לבן, ורואים שדעת הגר"א מעיקר הלכה כך, משא"כ במקום שכתב כהרמב"ם (בספרא דצניעותא) כתב דרך פירוש ולא דרך פסק ולא כתב שהעיקר כהרמב"ם.

וכן מה שהובא במאמר בשם המקובלים, (ספר הקנה, שערי צדק לבעל שערי אורה, תולעת יעקב, טעמי המצוות להרדב"ז, החרדים פ"י מד) אין לנו להתחשב נגד רוב הראשונים, ובעיקר מסתבר שלא ידעו כלל שיש שיטת הראב"ד בזה כמו שהב"י לא ידע מזה, כיון שהיה לו גרסא מוטעית בראב"ד כמו התוס', (ע' אות ב) ואם באו מכח גילויים עליונים, על זה נא' לא בשמים היא, כן נמשך אחריו התוס' יו"ט, ולא דנו כלל אם הלכה כהרמב"ם או כהראב"ד רק כל מה שהיה לפניו היה או התוס' או הרמב"ם, ובזה בודאי כל דברי אגדה במדרשים ריש קורח ורש"י שם וביונתן שם וכן דברי אגדה שהובאו בגמרא סוטה יז. תענית כב. וכן הזוהר פרשת שלח דף קע"ה, כולם מורין שלא כתוס' אלא חוט אחד ולא שנים, אבל אין זה בירור אם חצי או שלם, אבל עכשיו שנתברר לנו גירסא העיקרית בראב"ד על הרמב"ם ובספרי, ודנים בגדרי הלכה איך הלכה, א"כ ספרי רוב הראשונים וסתמימת הגמרא יכריעו.

הנה במאמר כתב הרב שלמה טיילבוים, שג"כ המשכנות יעקב ס' י"ג כתב כהרמב"ם, אולם ראיתי בפנים ולא הביא שום ראיה נגד הראב"ד וכל הדיבורים שם הוא שלא כדעת התוספות, וחוף מזה בס' ט"ו כתב שהרמב"ם מפרש הגמרא דסנהדרין פ"ח בענין בל תוסיף כדעת העיטור ע' בזה לקמן אות ז'.

(ז) גמרא סנהדרין פח: בענין בל תוסיף

וכן מה שהביא שם במאמר בביאור הגמרא סנהדרין פ"ח: לדעת הרמב"ם בשם היד פשוטה, (הרב נחום רבינוביץ' שליט"א ר"ם מעלה אדומים) והאיכא ציצית דעיקרו מדברי תורה ופרושו מדברי סופרים ויש בו להוסיף ואם הוסיף גורע, שיש בל תוסיף אם מוסיף חוט וביאר זה דהיינו שהוסיף בחוטי תכלת או שטווה כל החוט ולא רק החצי, אבל אין איסור בל תוסיף בחוטי לבן, וזה מה שאמרו שם דבר שעקרו דברי תורה ופירושו מדברי סופרים, היינו חוט אחד דברי תורה ופירושו שלא לעשות יותר מחוט אחד או מחצי חוט תכלת.

הנה לא שייך כלל שהגמרא דן בציור שצבע כל החוט במקום חצי חוט, שהרי אמרין בגמרא בציצית מאי סבירא לן, אי סבירא לן קשר עליון לאו דאורייתא, האי לחודא קאי והאי לחודא דקאי, ואם איירי כאן שעשה במקום צביעת חצי חוט שצבע כל החוט, וזה שעובר על בל תוסיף, א"כ לא נקרא האי לחודא קאי, שהרי הוא אותו חוט ממש, אלא ודאי שהגמרא לא מדבר על זה אלא שהוסיף חוטין או מין אחר, וזה פירכא שאין עליה תשובה. (אין עוד מקום להמשיך כאן לענין אם צבע במקום חצי חוט חוט שלם, רק אנו ממשיכים לומר שגם כשהוסיף יותר מחוט שלם של תכלת אינו עובר משום בל תוסיף, שהגמרא לא מדברת על זה)

הנה עצם פירושו תמוה ומחודשת ולא מצאנו באחד הראשונים שיפרש כך, ובאמת כל הראשונים מפרשים או שמוסיף על ד' חוטין ואומרים שלשון 'פירושו מדברי סופרים' היינו גדיל ב' גדילים ד' או שמפרשים מין אחר, והיינו שיש כאן דדרשות חז"ל ששייך ליחס לשון 'פירושו מדברי סופרים' וזה מכוח שדרשו חז"ל **הכנף מין כנף** (שבת כז: יבמות ד: נזיר נח.) אולם דרש כזה שפתיל אחד ולא שנים לא נמצא בשום גמרא, עד שנאמר שיש כאן איזה דרש ששייך לומר שזה כוונת הגמרא פירושו מדברי סופרים, ואיך שייך לומר שזה כוונת הגמרא כאן.

וכן כמדומני לא מצאנו בכל הש"ס כשמדברים סתם לשון ציצית שהכוונה הוא רק על התכלת ולא על הלבן. ולשיטתו היה הגמרא צריך להקשות והאיכא תכלת.

הנה בהוספה של חוטין פליגא הראשונים אם כשר או לא, שדעת הרשב"א (תשובה ח"א סי' תס"ח) שפסול מכח הגמרא שם, ודעת בעל העיטור שכשר, הובא מחלוקת זו בב"י סי' י"א ובש"ע שם סעי' י"ב והש"ע פסק כהרשב"א והגר"א כבעל העיטור, ע"ש במ"ב בשם ארצות החיים (המלבי"ם) שיש עוד הרבה ראשונים כדעת בעל העיטור, וע' בחידושי הר"ן סנהדרין פח: ד"ה והא איכא, שדעת רש"י והרמב"ם כדעת בעל העיטור, ונראה כוונתו דבפרק א' ה' ט"ו כתב הטיל ציצית על ציצית שאם נתכוון להוסיף פסול, ומשמע שרק אם הטיל ציצית על ציצית היינו כל חבילת ציצית, וכמו שכתב בפ"א ה' א' שזה לשון ציצית, ולא כשהוסיף חוטין, והיינו שעובר בבל תוסיף כשעשה חבילה נפרדת וכמו שכתבו תוספות ריש התכלת, (אולם הכ"מ ה' א' כתב בדעת הרמב"ם שאם הוסיף חוטין פסול אולם הוא כתב זה רק כשהוסיף חוטין יותר על ד' ולא כשהוסיף צבע תכלת של חצי חוט, והרי הכ"מ בדעת הרמב"ם פ"א ה' י"ח ס"ל שאם עשה כל חוטים תכלת כשר.) וכ"כ במשכנות יעקב סי' ט"ו שדעת הרמב"ם כדעת בעל העיטור.

וכתב בחידושי הר"ן שם שלדעת הרמב"ם ורש"י מפרשים שמה שעובר משום בל תוסיף הוא רק כשהוסיף מין אחר, ולא עלה על דעתם לומר כשצבע יותר מחוט אחד וכ"ש לומר כשצבע חוט אחד שלם שיעבור על בל תוסיף ואף אחד מן הראשונים שם מפרש שמוסיף בתכלת, כולל הר"ן בדעת הרמב"ם. אלא י"א שמוסיף יותר מד' חוטין (רשב"א וחידושי הר"ן בפירוש הראשון והמאירי) וי"א שמוסיף מין אחר, (ר"ן בפירוש השני ושיטה מקובצת מנחות לח. אות י' וכ"כ הגר"א שם)

ח) דעת הרמב"ם כשכל החוטין תכלת, וראיה ממנו שאין בל תוסיף כשהוסיף בחוטי תכלת

הנה הרמב"ם פ"א ה' ד' כתב הדין שתכלת אינו מעכב הלבן כשעשה כל הציצית לבן, ואילו בלבן שאינו מעכב התכלת כתב שנפסק הלבן ונשאר רק תכלת, ונשאלת השאלה למה שינה הרמב"ם ולא כתב שאם עשה הכל תכלת שכשר, והרי הציור השני הוזכר בגמרא לפי רבי, אבל לרבנן דקיי"ל כוותיה אז גם כשעשה הכל תכלת כשר, שהרי בהוה אמינא של הגמרא לח. שחשב לימא מתניתין דלא כרבי אלא כרבנן בודאי מפרשים המשנה שהכל לבן או שהכל תכלת כשר.

ויש בזה שני מהלכים, בין בכ"מ ובין באחרונים הבאים אחריו, שהכ"מ ה' ד' כתב שדעת הרמב"ם שגמרא חוזרת ממה שחשבו מקודם שהכל תכלת כשר, וס"ל שאין הדבר כן רק בגרדומים כשר, אף שהגמרא (לח:) עשה אוקימתא בגרדומין רק בשביל לאוקים המשנה גם לרבי שס"ל שגם כולו לבן פסול, מ"מ גם לרבנן הדין דגרדומין נכון, ויותר מזה, שאחר אוקימתא זו, אז הפירוש הראשון שעשה הכל תכלת כבר אינו נכון, ואילו בהל' י"ח כתב הב"י שגם כשהכל תכלת כשר, רק הרמב"ם לא כתב זה משום שזה ק"ו מכולו לבן שכשר.

ובנצי"ב פ' שלח לך האריך שהעיקר כדעת הכ"מ בהל' ד' שכולו תכלת פסול, ועשה פילפול למה ס"ל להרמב"ם שהגמרא חוזרת בו ממה שחשבו מקודם. וכן ראיתי ברמב"ם פרנקל בספר הליקוטים בשם הקובץ שפסול בכולו תכלת, ועשה פילפול למה הרמב"ם דחה הגמרא, ובשם רד"ע הביא שכולו תכלת כשר, והרמב"ם השמיט משום שאינו שכיח.

ולא הבנתי מה הדחיק לאלו האחרונים שפוסלים לדעת הרמב"ם כשכולו תכלת, לומר שהרמב"ם השמיט כולו תכלת בגלל שלא ס"ל הדין, ודחקו משום זה לומר שתחילת הגמרא ריש התכלת שמפרשים שעשה הכל תכלת שכשר, נדחה, הרי בין כך אנו צריכים לומר שהרמב"ם לא כתב הכל, שהרי בגרדומין כתב רק הציור שנפסק הלבן ונשאר תכלת כשר, ואילו נפסק התכלת ונשאר לבן לא כתב, אף שהדין הוא בודאי כך שכשר, שהרי בגמרא (לח:) נקט הכל בחדא מחתא, **דאי איגרדום תכלת וקאי לבן ואי איגרדום לבן וקאי תכלת לית לן בה**, וא"כ בודאי אף שהרמב"ם כתב רק מקרה אחד, זה משום שהשני בא בק"ו, ולא משם שהדין לא נכון, וא"כ גם ברישא של ההלכה בענין עשה הכל לבן כשר, אין לדייק מן ההשמטה של עשה הכל תכלת כשר, שהדין לא נכון, אלא ההשמטה הוא משום שבא בק"ו או משום שלא שכיח.

ועכ"פ לפ"ז בודאי מוכרח שלא שייך בל תוסיף אם הוסיף יותר מחוט אחד תכלת, למשל שעשה כדעת התוספות, אולם עדיין יתכן שלא קיים מצוות לבן כהלכה, כיון שעושה פחות מג' חוטין (ובזה כבר כתבנו באריכות שבודאי אם עשה חוט אחד תכלת בשלימות מוכח שהכל כשר, שגם קיים מצוות לבן כדין, ורק אם הוסיף יותר מחוט שלם תכלת וגרע פחות משלשה שלימים לבן, אז מסתבר שלא קיים מצוות לבן כדין לפי הרמב"ם והראב"ד.) רק כאן אנו אומרים שבודאי אינו עובר משום בל תוסיף, שהרי גם אם עשה הכל תכלת אינו עובר משום בל תוסיף וגם אלו האחרונים שמכניסים ברמב"ם שהכל תכלת פסול, לא כתבו שיש בו משום בל תוסיף רק שחסר בלבן. וס"ל שאז לא קיים גם מצוות תכלת לדעת הרמב"ם.

שו"ר ראייה חזקה שהרמב"ם ס"ל כשכל החוטים של תכלת שכשר, וזה בכלל לבן אינו מעכב את התכלת, והוא ממה שכתב בהל' ה' (ונתבאר בספר המצוות שורש י"א), וממילא נשמע שלא שייך בל תוסיף כשמוסיף חוטין.

הנה בשורש י"א כתב שחלקי מצוות אינן נחשבים כשתי מצוות, ואח"כ הסביר שזה מובן היטב כששתי מצוות מעכבות זו את זו, אולם נתקשה לומר שהם מצוה אחת במקום שאינן מעכבות זו את זו, וכתב וז"ל **ואמנם מקום הקושי הוא בדברים שאמרו בהם אינם מעכבים זה את זה, כי העולה במחשבה שאחר שאלו החלקים כל חלק מהם בלתי צריך לחבירו שיהיה כל חלק מצוה בפני עצמה, כמו שאמרו התכלת אינו מעכב את הלבן והלבן אינו מעכב את התכלת, והנה היה אפשר לנו שנאמר שלבן ותכלת יימנו בשתי מצות לולי מה שמצאנו להם לשון מבואר במכילתא דרבי ישמעאל והוא אמרם שם, יכול שהן שתי מצוות, מצוות תכלת ומצוות לבן, תלמוד לומר והיה לכם לציצית, מצוה אחת היא ולא שתי מצוות.**

הנה מבואר מכאן, שמה שעלה בדעתנו שהם שתי מצוות זה משום שלבן אינו מעכב התכלת, היינו שהתכלת אינו צריך את הלבן, וזה לא שייך לומר שמדבר באופן של גרדומין שהזכיר בהל' ד', שהרי שם התכלת צריך את הלבן בתחילת תליתו, ומה שמכשירין זה משום שהולכים אחר תחילתו, (והרי מוכרח שגרדומין נחשב שיש לו גם לבן, שהרי גרדומין כשרים גם לרבי שס"ל שלבן מעכב התכלת כמבואר דף לח: שעיקר אוקימתא של גרדומין נאמר בגלל רבי, ולדבריו בודאי נחשב שיש לו גם לבן), ועל זה לא שייך לומר שאמור להיות שתי מצות, אלא ע"כ שלא איירי בגרדומין, אלא הכונה באופן שכל החוטין תכלת בלי לבן וגם זה כשר, ומש"ה היה מקום לומר שהם שתי מצוות, ורק הפסוק והיה לכם לציצית מחבר למצוה אחת.

ובזה מובן היטב מה שכתב ביד החזקה הל' ה' **אע"פ שאין אחד מעכב את חברו אינן שתי מצוות אלא מצוה אחת, והלובש טלית שיש בו לבן או תכלת או שניהם כאחד הרי מקיים מצות עשה אחת, אמרו חכמים הראשונים והיה לכם לציצית מלמד ששניהם מצוה אחת, והיינו שממה שהדין הוא שאם עשה תכלת לבד הוא כשר היה אמור להיות שתי מצוות, ורק מכח הפסוק של והיה לכם לציצית עושה מצוה אחת, וזה ע"כ בכולה תכלת ולא בגרדומים שהזכיר בהל' ד', ששם התכלת צריך את הלבן בתחילת תליתו, וא"כ זה ראייה שמה שדילג בהל' ד' את הציור של עשה כולה תכלת, זה לא משום שלא ס"ל אלא משום שבא בק"ו מכולה לבן וכמו שכתב הכ"מ בהל' י"ח, וא"כ מוכרח מכאן שלא שייך בל תוסיף כשמוסיף בחוטי תכלת, וזה ברור.**

(ט) בגד שכולה תכלת אין עושים לבן שלה קלא אילן

ועוד כתוב בהמאמר של הרב טיטלבוים, פילפול וקושיה למה לדעת הרמב"ם בבגד שכולה תכלת צריך דוקא מין אחר, ולא סגי לעשות הכנף מין כנף מתכלת, אלא ודאי משום שיש כאן משום בל תוסיף ואסור להוסיף יותר מחוט אחד או מחצי חוט.

ולא הבנתי כל זה הרי כנף מין כנף, הוא לא תכלת, כיון שרוב הבגדים הם מלבן, כמבואר ברש"י לח: בד"ה מידי צבעי קא גרים, והרי יש חיוב לעשות דין כנף מין כנף ולא הכל של תכלת, וזה כוונת הפסוק ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת, ולא שיהא הכל פתיל תכלת, וממילא יש חיוב לעשות לבן, ולא משום שעובר משום בל תוסיף אם מוסיף תכלת, וכ"ש איפה כתוב כאן שאם טווה כל החוט תכלת יהא עובר משום בל תוסיף, אלא עיקר שצריך לעשות גם לבן והרי עדיין יש לו שלשה חוטין שלמים של לבן. ולא מצאנו בשום מקום שיש חיוב של לבן יותר משלשה חוטין שלמים,

(י) דברי האור שמח בדעת הרמב"ם

שו"ר האור שמח בהל' ציצית שרצה להביא ראייה לדברי הרמב"ם מן הירושלמי דרך פילפול רחוק, אולם הדברים תמוהים ביותר ונביא זה עם הפירכה עליו (כמה רבנים שהולכים כשיטת הרמב"ם זה משום האו"ש)

איתא בירושלמי ריש פ"ט דכלאיים, ששואל מאי נפקא מינה בין כלאיים לנגעים, שבכלאים כתוב צמר ופשתים וכן בנגעים, וא"כ למה בנגעים מטמאים רק צמר לבן ופשתים לבן ולא צבועים, ואילו בכלאים אסור גם צבועים, ומתרץ הירושלמי, שבנגעים כתוב ריבוי של צמר ופשתים ללמוד שמה פשתים כברייתה אף צמר כברייתה וממילא רק בלבנים.

והקשה האור שמח, לכאורה יש לנו ראייה שבכלאים מוכרח אסור גם צבוע, ממה שהתורה הוצרך לדחות איסור כלאיים בציצית, והיינו שהתורה התירה תכלת בבגד פשתים, ונשמע שיש בזה בעצם איסור רק שנדחה, ואילו כלאיים היה אסור רק בלבנים, א"כ אין כאן דחיית איסור, שהרי כל ענין כלאיים בציצית הוא ע"י התכלת שהוא צמר, כי שאר החוטין אפשר בפשתים, אלא ודאי שס"ל להירושלמי שחוט התכלת הוא אך ורק החצי, והחצי השני הוא לבן, וממילא, ממה שהוצרך התורה לדחות איסור כלאים בציצית אין ראייה שכלאים שייך גם בצבועים, שאולי התורה הוצרך להתיר כלאיים בגלל חצי חוט הלבן שיש בהתכלת, וזה קושיית הירושלמי מאי נפ"מ בין כלאים לנגעים.

ואולם שותא דמר לא הבנתי כלל, שמה שהירושלמי מקשה, זה לא למה בכלאים אסור גם בצבוע, כי זה אפשר ללמוד מתכלת, או גם בלי זה כי סתם בגדים הם גם בצבוע, רק עיקר קושיית הירושלמי היא, למה בנגעים מטמא רק לבנים, הרי היה אפשר לדמות לכלאיים שאסור גם בצבועים, ועל זק מתרץ הירושלמי שבנגעים יש ריבוי מן

הפסוק של צמר ופשתים שרק בלבנים, וכן מוכרח מן הירושלמי עצמו שכל הקושיה היתה למה בנגעים צריך דוקא לבנים, ולא הקשה למה בכלאיים אסור גם בצבוע, שהרי זה מה שתירץ שיש היקש בין צמר לפשתים לענין נגעים, מה זה כברייתה, אף זה כברייתה, ולא מביא פסוק שבכלאיים אסור אף בצבועים, וראיתי באו"ש שנחית לזה ורצה בכל זאת להצדיק הראיה, אולם לא זכיתי להבין מה קאמר, וא"כ אין משם ראיה של כלום לדעת הרמב"ם.

וכן האור שמח לא מצא ידיו ורגליו בביאור הרמב"ם בספר המצוות שורש י"א וביד החזקה פ"א הל' ה' המבואר לעיל אות ח' ששם מבואר מפורש שכולה תכלת כשר בלי שום לבן, וזה קושיה גדולה להאור שמח.

יא) סיכום

רוב רובם של הראשונים שס"ל שתכלת הוא חוט אחד, ס"ל דהיינו חוט שלם, הרי המה הראב"ד, הריא"ז, הערוך בשם רבנו חננאל, הסמ"ג, המאירי, חכמי לונל, (אות א) ויש להוסיף שהגאונים שס"ל שכורך בין מן התכלת ובין מן הלבן, ואין ענין לכריכה דוקא מן התכלת, אין להם ענין של חצי חוט, הלא המה רב עמרם גאון ורב נטרונאי גאון ותוספות ורא"ש, (אות ד) ויש לצרף גם כל דיעות בעלי התוספות שס"ל שני חוטין שלימים בודאי לא ס"ל כל מושג של חצי חוט. והרמב"ם יחידאי בזה (מן הראשונים) שיש לצבוע רק חצי חוט.

והוספנו שאפילו לדעת הרמב"ם לא יתכן כלל שאם עשה כדעת הראב"ד יהא פסול, וכן לא יתכן שלא יקיים מצוות שני מינים, שאם כן קשה מאוד, למה הגמרא שטורחת וכותבת כל פרטי דיני תכלת וצביעתו, ובדיקתו, ומספר החוטין וכפילתו וכריכתו, מתעלמת מלכתוב דבר חריג כזה שצריך לטוות חצי חוט לבן וחצי תכלת, ולמה הגמרא לא מזהירה שאם טווה חוט שלם של תכלת כמו שזה הפשטות, שפסול או שעובר על כל תוסף, או שלא מקיים מצוות שני מינים, א"ו שגם להרמב"ם כשר ומקיים מצוות שני מינים. ובודאי אינו עובר משום כל תוסף שאין לנו שום גמרא שמדבר באופן כזה משום כל תוסף. (אות ג ואות ז) וכן מוכח מהל' ה' ומספר המצות שס"ל להרמב"ם שכל החוטין תכלת כשר אף שלא עשה כלל לבן (אות ח)

ומאידך כל אלו שס"ל כהראב"ד אין לנו שום מקור להכשיר אם עשה כדעת הרמב"ם, וסתימת כל הגמרא הוא כהראב"ד שלשיטתיה אין כאן שום דבר חריג, וסתם חוט הוא חוט שלם, ובגמרא אמרין שכופלים, וממילא יוצא שני חוטין חצאין. וכן מפורש בספרי.

וכן כתבנו שהב"י לא ידע כלל שיטת הראב"ד משום שנזדמן לו גירסא מוטעית, ורק ידע תוס' והרמב"ם, וממילא כל המקובלים בדורו ואחריו והמשכנ"י לא דנו כלל בשיטת הראב"ד ורק הכריעו שלא כהתוס' שס"ל שני חוטין שלמים אלא צריך רק חוט אחד, וממילא יצא כהרמב"ם שרק חצי חוט כיון שלא הכירו שיטת הראב"ד, שחוט אחד שלם, אבל אחרי שנתגלה הגרסא האמיתית בראב"ד שס"ל חוט אחד שלם צריך לפסוק כך, וא"א להביא ראיה מן המקובלים והמשכנ"י שלא הזכירו דעת הראב"ד בענין זה (אות ב ואות ו')

ובודאי גם להראב"ד וכל אלו הראשונים שס"ל כוותיה, אם עשה כהרמב"ם קיים מצוות ציצית דלא גרע מאילו עשה הכל לבן, אולם בפשטות לא קיים מצוות תכלת.

יב) להלכה כמו הראב"ד או כמו הרמב"ם (סיכום המקורות והכרעת הגר"א ועוד)

צריך לעשות כמו הראב"ד, חוט תכלת אחד שלם וג' שלמים לבן ולא כהרמב"ם שרק חצי חוט תכלת, שכדעת הראב"ד מפורש בספרי, וכך סתימת הפסוק וכך סתימת הגמרא וכן הגר"א כשפסק, פסק מפורש כהראב"ד ביהל אור (פ' פנחס בזהר דף רכ"ח:) וז"ל: ואיהו משולשת בעמודא דאמצעיתא, כליל תלת ענפי אבהן דאינון ש' מן שבת, שכינתא בת יחידא חוליא תכלת שבציצית, דחוליא ראשונה לבן ג' כריכות, ג' אבהן, ואח"כ חוליא של תכלת ג"כ כלילא מנהון, ויותר נראה דלא גרסינן כלל חוליא, אלא כן צ"ל בת יחידא תכלת שבציצית, והוא חוט רביעית, כדעת הראב"ד וכמש"ש שכ"ה עיקר, וכ"ה בספרי שלנו, כלילא מג' חוטין לבן אות ד' שבשם וכן עיקר, וחזר שני פעמים שזה עיקר, וכ"כ הגר"א בספרי פ' כי תצא, ואילו בספרא דצניעותא הביא רק פירוש ולא פסק.).

וכן פסק מהר"ר וידאל צרפתי בספר צוף דבש הובא בחיד"א בספר חומת אנך ס"פ שלח, וז"ל והנה סברת הרמב"ם ז"ל שבעה חוטי לבן ואחד תכלת, וסברת הרא"ש ז"ל בתשובה ארבע חוטי לבן וארבע חוטי תכלת, והנכון סברת הראב"ד ז"ל ששה חוטי לבן ושני חוטי תכלת פתיל תכלת.

וכן דעת רוב ראשונים שס"ל חוט אחד, כתבו חוט שלם, והרמב"ם יחידאי בזה. וכן משום שאם עשה כהרמב"ם בפשטות לא קיים מצוות תכלת לדעת הראב"ד, (רק שקיים מצוות ציצית דלא גרע מעשה הכל לבן) ואילו אם עשה כהראב"ד קיים מצוות תכלת ולבן כדין גם לדעת הרמב"ם, כך הוכחנו, ובודאי אינו עובר משום כל תוסף.

יג) אם לעשות כמו הראב"ד או כמו התוספות (סיכום המקורות והכרעת הגר"א ועוד)

לא הארכנו כאן בשיטת התוספות והארכנו בחיבור חוט תכלת, רק נביא בקיצור, שאין לעשות כמו התוס' משום שהעיקר כדעת הספרי שלח שחוט כמו הראב"ד, וכן בספרי תצא גרס הגר"א כמו הראב"ד וכתבנו

באות א' הכריח לזה, וכן כל דברי אגדה במדרשים ריש קורח ורש"י שם וביונתן שם וכן דברי אגדה שהובאו בגמרא סוטה יז. חולין פט. **דרש רבא בשכר שאמר אברהם אבינו אם מחוט ועד שרוך נעל, זכו בניו לשתי מצות, חוט של תכלת ורצועה של תפילין ע' במהרש"א שם, שביאר שהוא חלק יותר קטן מעצם המצוה וזה תכלת שהוא רק חוט אחד וכן רצועה של תפילין.** וכן הזוהר פרשת שלח דף קע"ה, שבכולם כתוב חוט אחד של תכלת ושלא כתוסי' (ואף יש בנוסח מדרש אחד ריש קורח שעושים ד' חוטים, אין זה ראייה כדעת התוס' ששם הכונה על ד' כנפות)

וכן יש עוד הרבה ראשונים שכתבו חוט אחד, כמו הרמב"ן סוף שלח שכתב שהזכרון הוא בחוט התכלת והמשמעות שרק חוט אחד, וכ"כ רבנו בחיי, וכן מוכח ברמב"ן שמות כח לו בענין הציץ, שלשון פתיל תכלת הוא רק חוט אחד, והמאירי יבמות ה: וכן דעת הערוך בשם הר"ח והרי"ז וחכמי לונל שהובאו בתחילת מאמר זה. ויש לצרף בענין זה גם דעת הרמב"ם, וכן הוא פשוט הפסוק שאומר פתיל תכלת, ומשמע שמספיק אחד, רק אילו היה גמרא מפורשת שמוסיפים עוד חוט, היינו אומרים זה, אבל אין דרש כזה בגמרא, וכן הוא סתימת הגמרא שרק מדבר על מספר חוטים שלמים בכמה ולא על מספר חוטי תכלת, אלמא שאין לנו צורך לבאר מספר חוטי תכלת משום שזה כמו פשוט הפסוק, ולפי הראב"ד הכל מיושב ואין עליו שום קושיה.

וכן הוא ביהל אור של הגר"א פ' פנחס בזוהר דף רכ"ח: **והוא חוט רביעית, כדעת הראב"ד וכמש"ש שכי"ה עיקר, וכ"ה בספרי שלנו, כלילא מג' חוטים לבן אות ד' שבשם וכן עיקר.** וחזר שני פעמים לומר וכן עיקר. וכ"כ הגר"א בספרי פ' כי תצא, ומחק שם הגרסא שהיה כדעת התוס' וגרס כמו הראב"ד כדי שיתאים לספרי שלח, ע' לעיל אות א' הגרסא של הגר"א. וכן באמרי נועם (פירוש הגר"א על ברכות) על התוס' ט: שכתב שני חוטי תכלת ושני לבן, והוסיף הגר"א **והפוסקים חולקים על זה וס"ל שלא היו עושים אלא חוט אחד של תכלת,** (מה שכתב בגר"א על השו"ע ס' י"ב סעי' א' ד"ה ולר"ת, שיש נטיה לתוס', זה הכל ע"פ הגרסא בספרי כי תצא לפני שתיקן הגרסא שם. וע' בזה במאמר של הרב אליהו טבגר בשיטת הגר"א וכן הכריע מוהר"ר וידאל צרפתי ע' אות י"ב לשונו. וכן הנצי"ב בשאילתות (פ' שלח, קכ"ז סוף אות י"א) אחרי כל הפלפול, כתב שסתמא דש"ס כדעת הרמב"ם, והמקור שציון ס' קמ"ה כ"ה מבואר שכוונתו שרק חוט אחד לאפוקי התוס' ולא לאפוקי הראב"ד.

יש לי להוסיף כאן עוד נקודה בפשוט הפסוק כמו הראב"ד לא כמו תוספות, שהרי התורה בשעת שמדברים על הלבן כתוב הכנפות בלשון רבים **ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם** וכן **נאמר גדילים תעשה לך על כנפות כסותך,** ואילו כשמתחילים לדבר על התכלת מדברים בלשון יחיד **ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת,** ומן הראוי היה לכתוב ונתנו על ציצית הכנפות פתיל תכלת, שהרי באמת צריך ליתן על כל ארבע כנפות את פתיל התכלת, אולם לפי הראב"ד ניחא, שהתורה כתבה דוקא לשון כנף בלשון יחיד כדי שנדע שהחיוב הוא רק פתיל אחד, ואילו היה כתוב בלשון רבים לא היינו יודעים כמה, וכן לשון וראיתם אותו, ע' רמב"ן שהעיקר הוא על התכלת [אף שחז"ל דרשו גם על הלבן (מנחות לח.), מ"מ עיקר פשט הפסוק הוא על התכלת וזה לשון יחיד, וכן רבי מאיר דורש בספרי לכביכול הקב"ה שהוא לשון יחיד (הובא כאן עמוד 5) וא"כ גם הפשט הוא על התכלת היינו חוט יחיד, (שו"ר שכי"כ במהרש"א חידושי אגדות מנחות מג: ד"ה וראיתם אותו), אולם כמובן אין זה ראייה להרמב"ם שרק חצי חוט, שהרי גם להראב"ד הוא חוט אחד.

(יד) בענין סדר הכריכות והקשרים

לא נאריך כאן כיון שאינו לעיכובא, רק בקיצור נמרץ, ע' במאמר שכתבנו 'חוט תכלת', שהעיקר להחליף הצבע אחר כל חוליה כדעת ר"ע גאון ותוספות (הובא באות ד' בהג"ה, ושם יש ראייה לשיטה זו דלא כהרמב"ם), וכל חוליה ג' כריכות, ויש דין מתחיל בלבן ומסיים בלבן (מנחות לט.), וכיון שנוהגים לעשות ה' קשרים, ע"פ המדרש שהובא ברש"י בחומש ותוס' לט. וזוהר ברעיה מהימנא רכח: וש"ע ס' י"א סעי' י"ב, ובמשנה ברורה ס"ק ס"ח, יש לסדר החוליות בין הקשרים כדעת החינוך סוף שלח, ג' ג' ד' חוליות, וכל הקשרים כפולים, וא"כ עושים סמוך לכנף קשר, ואח"כ י"ג חוליות בסדר זה, לבן תכלת לבן, קשר, תכלת לבן תכלת, קשר, לבן תכלת לבן, קשר, תכלת לבן, קשר. סך הכל י"ג חוליות שהם ל"ט כריכות. ובבית המדרש 'זילברמן' שהם תלמידים מובהקים של הגר"א, עושים כדעת הגר"א ביהל אור, לאחר הקשר, לבן תכלת לבן תכלת, קשר, לבן תכלת לבן תכלת, קשר, לבן תכלת לבן תכלת קשר, לבן, קשר.

וע' זוהר פנחס (דף רכ"ח) שבין קשר לקשר כרוחב אגודל (הובא במ"ב ס' י"א ס"ק ס"ח) משמע יותר כדעת החינוך. אולם כמובן שאין זה ענין של הלכה, שהרי אפשר לעשות גם רק ז' חוליות כמבואר בגמרא לט. ואז בהכרח יעשה בין קשר אחד לשני פעם אחת רק חוליה אחת, וא"כ שניהם, החינוך והגר"א כשרים למהדרין. לאותן מסקנות הגיע הגאון ר' אליהו טבגר שליט"א בספרו כליל תכלת.

(ו) בסיבת שינוי מנהג במספר חוטי תכלת וקריאה לבטל שינוי מנהג בין העידות

(מאמר זה נכתב מאוחר יותר)

כמו שיש ג' שיטות במספר חוטי תכלת, דעת הרמב"ם אחד מתוך שמונה, דעת הראב"ד שנים מתוך שמונה ודעת התוס' ארבע מתוך שמונה, כך יש בתוך ציבור שהולכים עם תכלת, כל שלשה השיטות. אולם סיבות הפוסקים משתנים.

אלו שפוסקים כהרמב"ם, משום שמחשיבים את הרמב"ם כהראשון הכי גדול, או משום שדעת האר"י ז"ל והבאים אחריו, והמלאך של הב"י כדעת הרמב"ם. (וי"א משום האור שמח, שטען שיש ראייה מן הירושלמי לדעת הרמב"ם)

אלו שפוסקים כפי התוס', משום שהם אשכנזים, ודעת רוב ראשוני האשכנזים סוברים כדעת התוס' אולם לספרדי אומרים תעשה או כמו הראב"ד או כמו הרמב"ם. (רבנו חננאל ורב שמואל בן חפני גאון והרמב"ן והחינוך והמאירי ורבנו בחי וחכמי לונל והראב"ד והריא"ז שסוברים חוט אחד)

אלו שפוסקים כדעת הראב"ד, משום שבמקורות העיקר כדעת הראב"ד, כך הספרי בשלח לך, כך סתימת הגמרא, כך כל המדרשים ודברי אגדה בין בגמרא בין בזוהר בין שאר מדרשים, שרק חוט אחד, וזה דלא כתוס', ושיטת הרמב"ם לעשות חצי חוט הוא דבר קשה מאוד וחרגי ונגד סתימת כל הגמרות, והדבר היחיד שאפשר לתרץ הרמב"ם בדוחק לומר שהוא מודה שאפשר לעשות גם חוט שלם, וכן כמעט כל הראשונים שסוברים שרק חוט אחד, סוברים שהוא חוט שלם, בין מן הראשונים שהיו לפניו בין אלו שבדורו ובין אלו שבאים אחריו, (חוץ מתלמידים מובהקים של הרמב"ם שהוא בנו רבנו אברהם ורבנו פרחיה), ומה שטוען הרמב"ם שרב שמואל בן חפני גאון ס"ל כוותיה, הנה יש לנו ספרו הובא בספר כליל תכלת של הרב אליהו טבגר ושם אין ראייה דלא כהראב"ד, וכן פשטות הפסוק וסתימת הגמרא כדעת הראב"ד ושכן הכריע הגר"א.

דוגמא אחת, דלא כתוס', מדרש משלי פרשה יא בענין קרח, **כשבא מבית המדרש אמרה לו אשתו מה הלכה חדש לכם משה בבית המדרש, אמר לה פירש לנו על מעשה התכלת, אמרה לו מעשה התכלת מהו, אמר לה כך דרש ואמר נאמר לי מפי הגבורה שתעשו לכם ציצית על כנפי בגדיכם, וכדי שיהא חוט אחד תכלת, שנאמר ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת**

בנוסח אחר, לפסוק כתוס' הוא פסק עדתי, לפסוק כהרמב"ם הוא פסק של התבטלות לדעה מסוימת או לעולם הקבלה. לפסוק כהראב"ד הוא פסק מקורי.

בעצם ביאור הלכה הארכנו במאמר בכנף איש יהודי, לבאר את השיטות, ולמה אין לנהוג בענין זה כמו האר"י ז"ל והמלאך של הב"י, כי אם באו מגילויים עליונים, על זה נאמר תורה לא בשמים היא, ויחיד ורבים הלכה כרבים (ב"מ נט: וותוס' שם ד"ה לא בשמים) ואם באו מכח ביאור הלכה, הרי חלק ההלכה של האר"י ז"ל בנוי על גרסת מוטעית של הכסף משנה בלשון הראב"ד, שבמקום שנים של תכלת וששה של לבן, גרס הכ"מ בראב"ד שנים של תכלת ושנים של לבן, וסבר הב"י שהראב"ד כמו התוס' ואין כלל שיטת ראב"ד, ומאידך המאירי יבמות ה: והערוך בשם ר"ח כדעת הראב"ד, (מן הערוך אין ראייה ברורה שגם קטע זה בשם הר"ח, שאולי רק על קטע אחר נאמר בשם הר"ח, אולם דרך כלל הערוך הוא בשם הר"ח) וכן חכמי לונל וכן הכרעת הריא"ז כדעת הראב"ד. והברטנורא והסמ"ג הביאו או כתוס' או כהראב"ד ולא כהרמב"ם. וע' ס' ה' אות ד', ראייה שגם רב עמרם גאון ושר שלום גאון ורב נטרונאי גאון דלא כהרמב"ם. אלו שבאו מכח האור שמח, ע' ס' ה' אות י', שהביאור שלו בירושלמי הוא תמוה ביותר ואין זה כלל כוונת הירושלמי.

במאמר הזה אנו רוצים להתייחס לגישה של הפסק העדתי לאלו שפוסקים לאשכנזים כהתוס' ולספרדים כהראב"ד או כהרמב"ם, ולבאר שבמקרה שלנו אין כלל מקום לעשות פסק מסוג כזה.

הנה לעשות פסק שמחלק בין ספרדים לאשכנזים, יסוד דבר זה הוא שבגלילות עדות המזרח היו יותר רגילים בראשונים ספרדים, ואילו בגלילות אשכנז היו יותר רגילים בראשונים אשכנזים, וזה מדין רבו, וזה היה אחד מן הסיבות שגרמו לחילוקי דעות בין המחבר והרמ"א.

וכן היו מנהגים קבועים במשך הדורות, וכשהוציא המחבר את השו"ע, טען עליו הרמ"א שבגלילות אשכנז היה מנהג לפסוק אחרת, וכן יש כלל כל מקום שהלכה רופפת הלך אחרי המנהג, ע' ירושלמי פאה פרק ז ה"ה **אלא כל הלכה שהיא רופפת בבית דין ואין את יודע מה טיבה צא וראה מה הציבור נוהג ונהוג** והביאו הפוסקים הנהגה זו הרבה פעמים, וכיון שהמנהג היה חלוק למקומות, נהרא נהרא ופשטא, ממילא נשאר הדין לפי מנהג מקומות.

הנה אנו שהגענו לא"י, יש בזה כמה סיבות שמן הראוי היה לבטל הבדלים אלו ולהכריע מן המקורות מה דעה העיקרית.

טעם אחד משום שהציבור בהרבה מקומות מעורב, ויש לפסוק פסק אחיד לכולם, טעם שני, כבר מזמן בכל הישיבות לומדים כל הראשונים, ואין שום נפ"מ אם אדם אשכנזי או ספרדי, כולם לומדים רש"י ותוס' והרא"ש וכל הראשונים האשכנזים, וכן כולם לומדים את הרמב"ם והראב"ד ואת הרמב"ן ואת הרשב"א וכל שאר הראשונים הספרדים, ואין לומר שאלו הם יותר רבותיו מאלו.

ואולם הדבר הוא קשה לעשות, כי צריך למדנות גדלה לזה, וכן הציבור לא מוכן לשמוע זה, אולם המצב הוא בדיעבד גדול. וכעת יש לדעת שכל זה במצוות שהיו נהוגים בכל הדורות, אבל כעת כשאנו מדברים על מצוות

תכלת שנתחדש בדורנו, ואנו צריכים לפסוק הלכה למעשה מה לעשות, ואין כאן מנהג מדורות מה לעשות, ממילא צריכים אנו לקחת את המקורות ולהכריע בדבר בפסק לכולם בצורה מקורית, ולא ללכת אחרי מנהגים בנושאים אחרים ולהתעלם מן המקורות.

וא"כ צריך לפסוק כמי שפסק ע"פ הכרעה מקורית כאחד מן הדעות כמו הריא"ז והגר"א, שהם לא פסקו משום השתייכות לציבור מסוים ולא לכללי הפסק ששייך לעדתם.

הנה אף שיש מקורות בש"ע שלכאורה משמע כדעת התוס' כמו שולחן ערוך הלכות ציצית סימן יב ולרבינו תם לא מכשירים אלא בנשתיירו ב' חוטין שלימים, דהיינו ארבעה ראשים, שכל אחד מהראשים ארוך י"ב גודלים, אז מכשירים כשנפסקו השני חוטין אחרים אם נשתייר בהם כדי עניבה, אבל אם נפסקו ג' חוטין, אע"פ שנשתייר בהם כדי עניבה, פסולים.

וזה ע"פ דעת התוס' שני חוטים שלימות של תכלת ע' משנה ברורה סימן יב ס"ק ח ולר"ת וכו' - טעמו דשני חוטין שהן ד' אנו נותנין במקום תכלת ושני חוטין שהן ד' אנו נותנין במקום לבן צריך עכ"פ שיהיה מין א' שלם:

אולם אין זה ראיה שכך פסק להלכה מדין הכרעה אלא שחשש לחומרא כדיעה זו אבל הדבר לא הוכרע.

הנה הב"י בס' י"א הביא ובסמ"ג (עשין כו קח:) כתוב שנים של לבן ושנים של תכלת או שלש של לבן ואחד של תכלת. ונראה דלא בעי למיחת לפלוגתא במלתא דלא נפקא לן מידי בהאי זימנא והכי קאמר פירוש ארבעה חוטין בכנף למר שנים של לבן ושנים של תכלת ולמר שלשה של לבן ואחד קצתו תכלת:

מה שכתב ולמר שלשה של לבן ואחד קצתו תכלת, שהכניס כאן בסמ"ג כאילו זה הרמב"ם, זה בגלל שהב"י לא ידע שיטת הראב"ד, כגרסתו בראב"ד שנים של תכלת ושנים של לבן, וחשב שהראב"ד כדעת התוס'.

ועכ"פ למדים מזה שהב"י הסביר את הסמ"ג שלא הכריע, וזה בגלל שלא היה נהוג תכלת, וכן לא מצאנו בב"י בהמשך שהכריע הדבר, ששיטת הב"י היה שאין מכריעים כאן את הדין, כיון שאין לנו תכלת, ומה שהעתיק בס' י"ב שיטת התוס' זה רק לחומרא שצריך ב' שלימות לחשוש לשיטת התוס'.

גם מה שכתב הט"ז סימן יא ס"ק יג כדעת התוס', אין כאן הכרעה אלא כך כתבו בסתמא כמו שהביא הטור, והרי לא כתבו בשום מקום המקור למה לפסוק כמו התוס' ואין כאן שום ציון מראה מקומות להכרעה כזאת, וכן נמשך אחריו המ"ב, סימן ט ס"ק ז', וכ"כ סימן יא ס"ק נח, שלא הביא המקור רק הט"ז, אבל אין זה נקרא הכרעה, כיון שבשורש הענין לא היה להם תכלת.

אולם עכשיו שהגיע הזמן שיש תכלת וצריכים אנו להכריע, וזה לא שייך לעשות לחוש לחומרא לשיטת התו' כי בפשטות לדעת הראב"ד צריך ג' של לבן, ע' ספרי במדבר פרשת שלח פיסקא קטו ועשו להם ציצית, שומע אני יעשה חוט אחד בפני עצמו ת"ל גדילים (דברים כב יב) מכמה גדילים אתה עושה אין פחות משלשה דברי בית הלל, בית שמאי אומרים שלשה של צמר ורביעית של תכלת והלכה כבית שמאי, וא"כ להראב"ד אינו יוצא בלבן אם עושה ב' שלימים תכלת (אף שמצוות ציצית קיים דלא גרע מכולו תכלת) וא"כ מוכרחים אנו להכריע בין השיטות.

וההכרעה לא נעשה ע"י כללי פסק של עדה פלונית שעושים כמו פוסקים אלו, וכללי הפסק של עדה אחרת שעושים כמו פוסקים אלו, כי אין לנו מנהגים בענינים שנתחדשו אפשרות קיומן בדורנו, ואין זה הזמן להכריע הלכה ע"פ כללים אלו.

על כן מצאנו לנכון להכנס לעומק הסוגיה ולהכריע כשיטת הראב"ד, ע' בזה במאמר בכנף איש יהודי ס' ה', ובפרט שהגר"א הכריע כך להלכה ביהל אור פ' פנחס, וכתב שעיקר כשיטת הראב"ד והוסיף לחיזוק 'וכן עיקר', וכן בביאור על הספרי הגיה לשון ספרי בכי תצא לפי הגרסא בספרי שלח לך ושם כתוב כשיטת הראב"ד. וכן באמרי נועם (פירוש הגר"א על מסכת ברכות) על התוס' ט: שכתב ב' חוטי תכלת וב' לבן, והוסיף הגר"א, והפוסקים חולקים על זה וס"ל שלא היו עושים אלא חוט א' של תכלת. ושיטת התוס' הוא כגרסתם בספרי כי תצא, ששם בין כך יש קושיה גדולה מצד עצמו, שבי"ה מדברים על חוט שלם וב"ש על חצי חוטיים כמו שהקשו בתוס' בכורות לט: ד"ה כמה, וכל מה שכתב הגר"א בביאורו בש"ע סי' י"ב סע' א' כדעת התוס' הוא לפי גרסת התוס' בספרי כי תצא לפני שחזר בו בביאור על הספרי. וע' בזה במאמר של הרב אליהו טבגר בשיטת הגר"א.

וכן פסק מפורש מה"ר וידאל צרפתי בספר צוף דבש הובא בחיד"א בספרו חומת אנך ס"פ שלח, וז"ל והנה סברת הרמב"ם ז"ל שבעה חוטי לבן ואחד תכלת, וסברת הרא"ש ז"ל בתשובה ארבע חוטי לבן וארבע חוטי תכלת, והנכון סברת הראב"ד ז"ל ששה חוטי לבן ושני חוטי תכלת פתיל תכלת.

ובאמת כבר בראשונים היה הכרעה ע"י הריא"ז כדעת הראב"ד וז"ל הריא"ז בהלכות קטנות, רוב המפרשים אומרים שחציין הן חוטי לבן וחציין חוטי תכלת, ורבינו משה אומר שהשבעה הן חוטי לבן והאחד חוט תכלת, ולא נראה, שהששה הן חוטי לבן והשנים חוטי תכלת כמבואר בקונטרס הראיית, וכן מבואר בספרי. וזה לא בגדר העתקה אלא בהכרעה, ולא כמו שמביאים כמה ראשונים כשיטת התוס' כתלמידים שמעתיקים דברי רבם.

וע' בחז"א יו"ד ס' ק"נ ס"ק ח' במכתב ואם כי אין אנו נגשים להכריע בין הראשונים בהכרעה שכלית מוחלטת, מ"מ מתלווה תמיד בההכרעה עיון שכלי והרבה פעמים מכריע מרן ז"ל (הב"י) כאחת הדעות מפני שדבריהם מחוורים ביותר ומתיישבות כל הקושיות.

וע"ש בס"ק י' שהאריך בשינוי כללי הפסק, שבזמן מסוים היה הרמב"ם רבן של בני ארץ ישראל, ואח"כ נשתנה הדבר, ומתחשבים גם עם שאר הראשונים, וזה ג"כ סיבה שלא לעשות כמו הרמב"ם, כיון שהרמב"ם הוא יחידאי.